

Ed.

173. Nefndarálit

[4. mál]

um frv. til laga um ráðherraábyrgð.

Frá minni hl. allsherjarnefndar.

Lög um ábyrgð ráðherra Íslands hafa verið í gildi í nærfellt 60 ár, og enn hefur þeim aldrei verið beitt í framkvæmd. Virðist fyrir löngu komin sú hefð á að vita sem minnst af þessum lögum, og má það líklega teljast heldur góður vitnisburður um stjórn málaþroskann í landinu.

Vegna ákvæða í stjórnarskránni verða lög sem þessi að vera til hér. Þó sýnast þau heldur gagnslítill yfirleitt, nema þá helzt þar sem pólitískt ofstæki má sín mikils, en þar gætu þau reynzt einkar hentug. Danir hafa enga slíka löggjöf og vilja ekki, og eru þeir þó taldir í röð fremstu þingræðisþjóða.

Lög ná til ráðherra, sem gerist brotlegur í starfi, þótt sérlög um ráðherraábyrgð væru engin til. Hann ber ábyrgð gagnvart Alþingi, sem getur vikið honum frá fyrir hvers konar afglöp, og hann er einnig háður ákvæðum almennra hegningarlaga um brot í opinberu starfi. Lögin um ráðherraábyrgð sýnast því ekki hafa neinu brýnu hlutverki að gegna, enda hefur reynslan staðfest það.

Ef einhver ákveðin lög eru óþörf eða óæskileg, er auðvitað skynsamlegast að afnema þau. Þannig er þó ekki unnt að fara með lög um ábyrgð ráðherra, og kemur þar til ákvæði stjórnarskrárinnar. En er þá ekki næstbest að lofa þeim að liggja í ró, gömlum og úreltum, eins og þau eru? Freistingin til að grípa til þeirra verður þá minni, ef einhvern tíma skyldi myndast á Alþingi meiri hluti, sem vildi ná sér niðri á gömlum ráðherra.

Minni hluti allsherjarnefndar telur enga nauðsyn bera til endurnýjunar þessara laga og getur því ekki mælt með samþykkt þess frumvarps, sem hér liggur fyrir til laga um ráðherraábyrgð. Að vísu er frumvarpið um margt vel úr garði gert og svarar enda vel til breyttra tíma, en það er vafasamur kostur í tilviki sem þessu, þegar notkun getur áður en varir orðið að misnotkun.

Í frumvarpinu er að finna nokkur nýmæli. Eitt þeirra er a-liður 10. gr., en þar segir svo: (Loks verður ráðherra sekur eftir lögum þessum:) „a. Ef hann misbeitir stórlega valdi sínu, enda þótt hann hafi ekki beinlínis farið út fyrir embættistakmörk sín.“ Líklega fellur það undir þetta ákvæði, ef ráðherra skipar menn í embætti eingöngu eftir pólitískum lit, — og hvaða ráðherra hefur ekki verið sakaður um slíkt opinberlega? Væri það æskilegt, að nýr meiri hluti á Alþingi tæki upp á því að höfða mál gegn ráðherrum úr hópi andstæðinga fyrir meint brot af þessu tagi? Þessu skal hér svarað afdráttarlaust neitandi, og er þó ekki með því verið að mæla bót pólitískum embættaveitingum.

Í athugasemdum, sem fylgja frumvarpinu, er viðurkennt, að ákvæði 10. gr. séu „óneitanlega nokkuð matskennd“. Þetta er hverju orði sannara. En það er víðar í frumvarpinu að finna hæpin ákvæði, t. d. í 9. gr., og skal það ekki rætt nánar. Sé nokkur frambærileg ástæða til að breyta lögum um ábyrgð ráðherra, þá er hún sú að fækka „matskenndum“ ákvæðum, en ekki að fjölga þeim, eins og þó er gert í frumvarpinu.

Af þessum ástæðum leggur minni hluti allsherjarnefndar til, að frumvarpið verði afgreitt með svofelldri

RÖKSTUDDRI DAGSKRÁ:

Deildin telur nýja löggjöf um ráðherraábyrgð ekki aðkallandi og að frekari athugunar sé þörf, áður en til hennar komi. Í trausti þess, að ríkisstjórnin láti endurskoða málið á ný, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.

Alfreð Gíslason læknir.

Alþingi, 10. des. 1962.